Пише: Драган Петровић и Јасмина Николић
среда, 12 новембар 2008 20:11

У овом раду, који припада области друштвених наука, покушали смо на један свеобухватан начин да извршимо преглед вишевековних односа српског народа и великих сила. Сем у највећем делу раног и развијеног Средњег века, када је на овим просторима доминирала Византија, у готово свим посматраним историјским епохама или је долазило до паралелне доминације више страних сила, или је сам српски народ био подељен по територијалној припадности или утицају више држава. У Средњем веку због феудалног карактера формирања државности код већине тадашњих европских народа, и српски народ је имао више међусобно (лабаво) повезаних и на моменте потпуно независних државица – Рашке, Зете, Захумља, Травуније, Босне и др. Потом је држава Немањића успела да ојача јединстену државну структуру Србије у трајању од два века, да би се уочи доласка Турака, поново формирало више полузависних државица. У културно цивилизацијском смислу Византија је пресудно утицала на формирање укупне цивилизацијске базе српског народа, што се потом дограђивано у следећим вековима, а то је процес који траје и до данас. Византија је у почетку доминирала над подручјима насељеним Србима, који су се потом организовали у сопствене државне творевине које су се повремено бориле за већу или потпуну аутономију или независност од Цариграда.

У периоду Немањића, а нарочито од самог краја XIII века, Србија је преузела војно-политичку иницијативу на Балкану у односу на ослабљену Византију. Ипак, у целокупној посматраној епохи византијска култура је била основ и подлога цивилизацијском коду и даљој надградњи културе целокупног српског народа, а то се нарочито односило на више слојеве становништва. Дошло је до прихаватања православног хришћанства по византисјком узору, до признавања доминације Васељенске Патријаршије у Цариграду, прихватања устројства државе и државне управе по византијском узору, укључујући и њихов основ код одређивања српских законских оквира. Стратификација и раслојавање српског средњовековног друштва у периоду Немањића, рађено је по узору на византијско друштво. То је било олакшано чињеницом да је српска држава од краја XII века почела да заузима и себи припаја део по део територија које су дотле биле у саставу Византијске државе. На тај начин је и лакше преузимана структура византијског друштва. При крају владавине цара Душана средином XIV века Српско друштво и држава су највише личили на византијско, а српска држава, иначе територијално најпространија у својој историји, обухватала је и половину у којој су доминирали Грци и неформално се звала „Царство Срба и Грка“.

Остале европске силе су у периоду до доласка Турака имале свој утицај на српски народ на различите начине – политички, економски, културни, али далеко мање од Византије од које је прихваћен општи цивилизацијски образац.

Турска владавина српским земљама се изузетно негативно одразила на целокупну позицију Срба и то у свим областима живота. Може се слободно рећи да је то био највећи цивилизацијски назадак Срба. Са једне стране, уништена је дотадашња српска независна држава која је у тренутку доласка Турака била подељена у више (мањих) државица. Уништени су, протерани или потурчени (преведени на ислам), најбројнији представници виших сталежа. Привреда српских земаља је руинирана и цивилизацијски девастирана пљачком и лошом управом, као и самом, изузетно неефикасном, даљом организацијом привредних токова од стране турског окупатора. Због турских зулума, народ се одметао, исељавао у околне земље које нису биле под турском влашћу. Мањим делом, и то само у појединим подручјима, примао је и ислам (посебно у Босни). Стога су се Срби не само одметали и ступали у различите облике борбе против Турака, већ су се махом придруживали свим околним великим силама које су против Турака водиле ратове (Аустрија и Угарска, Млетачка република, Русија и др).

Идентификација Турака као најгорих непријатеља Срба заснивала се, са једне стране, на чињеници да су они муслимани (нехришћани), а са друге, прагматске стране, да су изузетно тешки и неподношљиви као окупатори. Њихова оријентална (азијатско-северноафричка) цивилизација се у многоме разликовала не само од српске, већ практично и од цивилизација свих других европских народа и великих сила које су имале утицај на Балкану. Временом та разлика је бивала све израженија, па је привредни систем и организација државе и војске европских сила неупоредиво више напредовала у односу на Турску. Када је у питању сам српски народ, они његови делови који су били под Турцима, а таквих је делова у периоду решавања Источног питања 1683-1918 бивало све мање и мање (све до 1912. године када су Турци дефинитивно протерани са српских земаља), временом су економски и цивилизацијски постајали све заосталији у односу на оне територије где су Срби живели самостално или под влашћу других сила. Територије које су најдуже остале под Турском влашћу (Стара Србија) Срби су ослободили 1912. године. Те територије су и данас видно мање развијене од осталих српских етничких и историјских простора.

Аустрија, односно Хабсбуршка монархија је насупрот Турској, која се стално повлачила са српског етничког простора у периоду решавања Источног питања, континуирано повећавала свој утицај на њему. Хабсбурзи су ступили у додир са српским народом пошто су остаци Угарске прихватили да се, услед турских налета у првој половини XVI века, ставе под врховну власти Беча. Од 1683. године долази до постепеног ширења државе Хабсбурга и на Славонију и највећи део Војводине, што се наставило

Пожаревачким миром 1718, али и кориговано Београдским 1740, па су Сава и Дунав постали међе. Важно проширење своје власти над земљама које настањују Срби (као већина или значајна мањина) било је регулисано Бечким конгресом 1815. године када су бивши Млетачки поседи у Далмацији, као и Дубровачка република припојени држави Хабсбурга. Најзад, Хабсбурзи су успели да 1878. окупирају, а 1908. године изврше и анексију Босне и Херцеговине. Мора се прихватити чињеница да је Хабсбуршка монархија у то време била на далеко вишем културно-цивилизацијском нивоу од Турске, али и на вишем и од Србије и Црне Горе. Тај фактор је омогућавао Србима, који су живели на њеним просторима, одређени ниво напретка и благостања, без обзира на њихову политичку подређеност.

Српски народ је до 1683. године доживљавао Аустрију као очајничку наду за свој спас у односу на Турке, а тај осећај се управо проширио и продубио у периоду од следећих пола века, па чак и до краја рата из 1789-1793. Међутим, српска револуција 1804-1815. у Шумадији, а вероватно и већ претходно добијене повластице о аутономији крајем XVIII века, паралелно са процесом добијања црногорске независности, означавали су лагани престанак посматрања Дунавске монархије као обећане домовине у односу на дотадашње дуго и тешко турско ропство. Следећих деценија, све до окупације Босне и Херцеговине 1878. године, српски народ је Дунавску монархију све више почео да посматра као ривала, а после уласка у Царински рат са Србијом и анексије Босне и Херцеговине 1908. године, она је у очима већине Срба, па и Југословена, постала тамница народа. Све ово је и убрзало пропаст Хабсбуршке монархије на крају Првог светског рата. Културно, Аустрија је позитивно деловала на Србе. Дифузија њене средњоевропске културе се ширила и на Србију, а у мањој мери и на Црну Гору. Утицај на Стару Србију и друге области насељене Србима које су биле у саставу Турске све до 1912. године, био је несразмерно мањи.

Угарска је деловала засебно још у Средњем веку и представљала је све озбиљнијег суседа Србији и Босни, нарочито у време деспотовине. Готово један век касније, Срби су у оквиру Угарске наставили да имају одређени облик своје државности или макар аутономије, а овоме треба додати да су се и све дубље насељавали у њену унутрашњост. Од краја XVII века Угарска је цела у саставу Аустрије, где 1867. добија своју посебну улогу. На моменте је положај Срба био повољнији у односу на Немце (Аустријанце) него Угаре, што се понављало више пута у Монархији. Од 1918. постоји независна Мађарска која није више имала статус велике силе, као што је то био случај са Аустро-Угарском.

Немачка је уједињена 1870. године, а пре тога су постојале бројне немачке државице, од којих је најзначајнија била Пруска (и Аустрија је у својој историји била немачка држава). Немачка је све до 1903. године имала скроман додир са Србима и на неки

начин он је био коректан, пошто се у Берлину очекивало да је Србија под предоминантним утицајем Аустро-Угарске. Међутим, везивањем званичне Србије (а од раније и Црне Горе) за Антанту, односно руско-француски савез, значило је отворено ривалство са званичним Берлином. Тиме можемо тумачити сукоб два народа у Првом светском рату, а потом и у Другом светском рату. Овај сукоб уствари представља ревизију претходних сукоба интереса и последицу Версајског споразума реваншистичких снага, којима је додата фашистичка Италија, а потом и Румунија и Финска. Немачка је имала све већи економски продор међу српске земље, а у међуратном периоду, нарочито од почетка тридесетих година, расте њен трговински утицај. При томе, Немачка показује посебну заинтересованост за увоз пољопривредних производа из Југославије, слично Аустро-Угарској која то исказује још од друге половине XIX века. Те пољопривредне производе, Аустро-Угарска, а потом Немачка не само да користе за своје потребе, већ један део и препродају даље у средњу и западну Европу, узимајући себи разлику у цени као чисту добит.

Важан фактор у разумевању односа српског народа и Немаца јесте чињеница постојања немачке националне мањине у Србији, као и германофилски карактер већине Хрвата, који су са Србима живели у Југославији. Немачка национална мањина је била бројна посебно у Војводини, те добро организована и културно-економски снажна, као и повезана са матицом (Немачком). Она је позитивно деловала у правцу приближавања културе два народа, али је у време фашизма директно помогла њихову агресију на Југославију, а потом учествовала у окупацији земље. После Другог светског рата, Немачка је подељена, а немачка мањина је протерана из Југославије, укључујући и Војводину. У оквиру СФРЈ српски народ је, као и други југословенски народи, одлазио у великом броју на привремени рад у Западну Немачку. Током деведесетих година XX века, Немачка је подржавала сецесионизам Хрватске и Словеније и није била посебно наклоњена Србима. После 2000. године долази до побољшавања односа два народа, иако они имају далеко већу перспективу у односу на званичне односе Берлина и Београда. Културни утицај Немачке на Србе у целини је евидентан, али не и посебно изражен. Економска сарадња је и даље велика, нарочито су бројни српски насељеници на привременом раду у Немачкој и Аустрији. Немачка има доминантну улогу у Европској Унији, што је такође веома важно за укупне немачко-српске односе данас, али и у ближој будућности.

Односи са Русијом су фактички традиционално понајважнији, имајући у виду да је Русија имала историјски важан утицај на подручју Балкана и посебно према српском народу. У Средњем веку Кијевска Русија је, као и тадашње српске земље, примила цивилизацијски основ од Византије. На тај начин, имајући у виду висок утицај антике на правизантијску потку цивилизације Византије, античка култура је нашла своје место у основи цивилизацијског кода и Срба и Руса. У време Немањића, Кијевска Русија је уздрмана, а центар руских земаља померен на североисток, ка Москви. Потом, у време јачања Московске кнежевине, српске земље су се нашле под притиском Турака. У

периоду Петра Великог долази до појачавања руског утицаја на Балкану, нарочито у оквиру решавања Источног питања где је Русија уз Аустрију главни хришћански актер, насупрот Турској која је „болесник на Босфору“. За Србе је већ тада био веома значајан утицај Русије, која културно помаже опстанак српског идентитета у односу на католичку Аустрију и Млетачку, као и у односу на турског исламског окупатора. У више ратова Русија је сламала Турску и потискивала из басена Црног мора, а потом и са ширег реона Кавказа и Балкана. На самом Балкану Русија није тежила да себи припаја Турске територије, већ је помагала конституисање прво аутономних, а потом и независних хришћанских државица, које су се на њу ослањале и због расположења свог становништва. Одличан пример су Срби, тачније две независне српске државе – Србија и Црна Гора.

У Првом светском рату долази до врхунца у вишевековне сарадње Русије и Срба, али због Октобарске револуције, Русија излази пре краја рата из сукоба и не добија плодове победе Антанте (она је чак изгубила низ територија због грађанског рата). Идеолошка промена у СССР довела је у циљу да Коминтерна друкчије посматра традиционалне односе у свету, па и на Балкану. Међутим, јака проруска осећања и традиција у српском народу су помогли масовност антифашистичког покрета левог усмерења, као и његову укупну победу у грађанском рату у Југославији. После Другог светског рата, у периоду до 1948. године, изгледало је да је нова социјалистичка Југославија најревноснији члан скупине источноевропских социјалистичких земаља на чијем је челу СССР. Међутим, сукоб Тита и Стаљина завршио се издвајањем Југославије и њеним специфичним развојем међу социјалистичким земљама. На тај начин је она дошла у ситуацију да се налази између Истока и Запада, а да у пракси западноевропска, а потом и америчка култура, постане (више него) равноправна у односу на источноевропску и совјетску.

После распада СССР, Русија у различитим облицима врши утицај на српски простор. То нарочито долази до изражаја после доласка на власт председника Путина и наглог јачања утицаја Русије широм света. Ставови Русије према српском националном и државном интересу су за Србе добродошли и они представљају пожељан баланс у односу на релативно једностану политику САД према српском питању. То је нарочито дошло до изражаја по питању Косова и Метохије које се покушава одузети од Србије после подршке његовој сецесији од стране САД, Британије и неких европских држава након 17. фебруара 2008. године. Треба и у будућности очекивати коректан и благонаклон однос Русије према српском питању у целини, као и могућности наставка пријатељских односа два народа.

Француска је сила која је посебно од почетка XIX века имала развијен однос са српским фактором, а од Бечког конгреса 1815. године, тај однос је углавном пријатељски у континуитету (све до Саркозија, последњег председника Француске који прави

одређени дисконтинуитет у односу на традиционалну француску политику у целини, а посебно у односу на српски фактор). Француска је током XIX века успоставила изразито пријатељске односе са Србијом и Црном Гором у политичкој равни, а томе треба додати и висок степен прихватања француске културе, нарочито од виших слојева српског друштва. После пораза од уједињене Немачке, Француска губи примат водеће континенталне силе, али и тада, већ на Берлинском конгресу, даје подршку интересима Србије и Црне Горе. Од тренутка када је склопљена Антанта 1 између Француске и Русије, популарност ових земаља нагло расте у односу на српски народ. Француска је тада имала посебно велики утицај на српску елиту, и гледано по покрајинама, највише у Србији, а потом у Војводини и неким другим развијенијим областима Аустро-Угарске.

Већ крајем XIX века, француски утицај у финансијском капиталу Србије је био доминантан и потискивао је аустроугарски. После 1903. године, Француска успоставља монополски утицај у Србији са аспекта финансија. Уочи Првог светског рата и нарочито после Анексионе кризе и Царинског рата са Аустро-Угарском, француски и руски политички и војни, економски и културни утицај је не само доминантан, већ готово и једини изражен, док у Црној Гори француски утицај не може да се мери са руским, али је евидентан. Француски утицај у другим српским земљама је пре свега, у овом периоду, културни. За време Балканских ратова и у време трајања Првог светског рата, француско-српски односи су доживели искрено савезништво и ратну епопеју, која га је изузетно учврстила.

Између два светска рата утицај Француске на уједињену Југославију је максималан, нарочито за живота краља Александра Карађорђевића. После тога долази до опадања француског утицаја као доминирајућег, али он постоји све до капитулације Француске јуна 1940. године. После Другог светског рата долази до обнављања предратних веза, али позиција Француске у социјалистичкој титоистичкој Југославији није више никада била онако изузетна као у ранијим деценијама и у континуитету од готово век и по. Ипак, задржан је јак културни ослонац, што је настављено, рачунајући и неке друге сфере живота, све до почетка деведесетих и престанка постојања СФРЈ.

У време догађаја деведесетих Француска је од свих западних великих сила, и даље најнаклоњенија Србима, што се наставља и после 2000. године. Од доласка на место председника Николе Саркозија средином 2007. године, долази до промене традиционалне деголистичке политике, нарочито према српском фактору у целини, и посебно према Косовском питању. Остаје претпоставка да ће се после слабљења утицаја Саркозија на политички врх Француске, поново вратити традиционални пријатељски односи два народа. Француска опозиција и француски традиционални пријатељи међу самим деголистима, имају далеко повољнији однос према најважнијим

српским интересима од два човека који воде тренутну француску службену политику – министра спољних послова, лекара Кушнера и самог председника Саркозија.

Сарадња Срба и италијана је започела сараднјом Србије и Млетачке републике, као и сараднјом са другим италијанским државама. Млетачка република је, заједно са Ђеновом и Пизом, запоседала факторије и важне трговачке дестинације у Средоземљу. Венеција је била специфична, јер је имала утицај на Јадранском приморју, где се у Далмацији и Црној Гори сусретала са Србима. Венеција је прихватала српске избеглице из предела које је освојила Турска и насељавала их у приморју одакле су се они организовали у војне јединице, најчешће ускоке, који су герилски деловали на суседним турским поседима и са пленом се враћали на млетачку територију. Пропаст Млетачке републике (пошто ју је заузео Наполеон крајем XVIII века), представљала је шансу за продор Аустрије у Далмацију коју је по међународном споразуму великих сила наследила од Венеције, као и добијање права да себи припоји Дубровачку републику. У том периоду, током прве две трећине XIX века, Италијани су били заокупљени борбама за своје уједињење, а од 1870. године су били у ситуацији да искажу своје симпатије и подршку националним покретима балканских хришћана у борбама за ослобођење од Турака. Тако је више италијанских добровољачких јединица учествовало у устанцима балканских хришћана за време Велике источне кризе 1875-1878. године.

Од краја XIX века, Италија показује све већу заинтересованост за Балкан. Иако је чланица Централних сила, заједно са Немачком и Аустро-Угарском, у Риму се показује све веће интересовање управо за неке приморске и граничне поседе Хабсбуршке монархије, што је удаљава од центра Берлин-Беч и чак постепено приближава Антанти. У том правцу траје приближавање интересима Србије и Црне Горе на Балкану. Коначно, у Првом светском рату, Лондонским споразумом Италија прилази Антанти улазећи у рат на њеној страни маја 1915. године. Међутим, после Првог светског рата Италија је ушла у дугорочни конфликт са новом Југославијом, јер је нова фашистичка власт у Риму поставила себи програмски циљ проширења утицаја и на источни Јадран. Ова експанзивна политика Италије водила је освајању Албаније и продору утицаја у Далмацију, Црну Гору, јужну Словенију, а након освајања Албаније, почетком 1939. године и Косову и Метохији, западној Македонији и неким другим југословенским областима. Слом политике фашистичке Италије у Другом светском рату, у послератном периоду је довео до пацификације политике Рима, мада је однос са Југославијом остао бременит по питању Трста. После решавања овог питања 1954. године, долази до видног побољшавања односа социјалистичке Југославије са Италијом. У догађајима деведесетих Италија се условно речено држала коректно према српском питању, а тако се наставило и до данашњих дана. Истина, Италија је признала независно Косово и Метохију, али она се по том питању приклонила америчком притиску.

У односу према Кини српски народ нема развијену традицију, имајући у виду да се ради о међусобно просторно удаљеним земљама. Кина полако, али континуирано напредује и расте. Захваљујући демографској снази она, уз стални економски раст, постаје и економска суперсила. Кина је све до периода после Другог светског рата била сила која није имала посебног утицаја на Балкану и у Европи. После победе социјалистичке револуције, званични Пекинг је засновао своју спољну политику као велика сила. Све до шездесетих година Кина и СССР заједно воде савезничку политику, али после тога долази до одређене дистанце, која се током седамдесетих претвара у отворени сукоб интереса. У тренутку распада СФРЈ, Кина заснива веома коректну и благонаклону политику према српском питању. Својим држањем у Савету безбедности ОУН ова држава задржава пријатељски однос према српским државним питањима. Продубљивање савезничких односа између Кине и Русије утиче на побољшање односа Кине и Србије. Даљи пораст и јачање утицаја Кине које се очекује и у следећим деценијама представља додатни фактор појачаног интереса Србије за продубљивање својих односа са Пекингом.

Велика Британија, (односно Енглеска), представља европску силу која није имала посебно развијене и интезивиране односе са Србима, све до XIX века. Наиме, орјентисаност Енглеске према Новом свету, океанским просторима, за последицу је имало мањи интензитет односа и заинтересованости према Балкану и источној Европи. Међутим, у XIX веку ситуација се нешто мења. Можда најважнији фактор у том правцу јесте заинтересованост Британије за Средоземље, нарочито источно, посебно од доношења одлуке о прокопавању Суецког канала. Британија, са друге стране, заузима све ригиднији став у правцу подршке одржавању statusa quo у Источном питању у корист Турске, а на штету поробљених хришћанских народа Балкана и Блиског истока. Британија спроводи такву политику пошто кроз могућност јачања аутономија и у борби за независност поробљених хришћана ових подручја у односу на Турску, она доживљава пораст утицаја руске политике, што жели да умањи, онемогући или спречи. Британија се суочавала са ривалитетом највиших размера према Русији и није желела напредак и пораст утицаја те земље. Тако је у већини случајева, Британија директно супротстављала своје интересе и подржавала конзервирање позиција Турске, насупрот инетересима напретка балканских хришћана, а посебно Срба.

Етички принципи Британије се ту сукобљавају са њеном прагматском политиком. Наиме, упркос високим етичким стандардима по питању либералних начела, енглеска политика толерише масовна кршења људских права Срба и других хришћана поробљених од стране Турака. Међутим, услед заоштравања интереса Британије и Немачке почетком XX века, долази до приближавања Лондона и Париза са Санкт-Петербургом. Све то се позитивно одражава на могућност побољшавања српско-енглеских односа. Међутим, династичко убиство у Београду 1903, представља додатну препреку у побољшавању односа Британије и Србије.

У време Балканских ратова Британија има подељену политику и она с једне стране фаворизује формирање албанске државе и онемогућавање Србији добијања излаза на море. Са друге стране, у Првом светском рату две земље сарађују јер су на истој страни. Између два светска рата, Британија и Југославија тешње сарађују него у прошлости. Британија одржава политику балансера у европским односима као што је то чинила у протеклим вековима јер би супротно могло да угрози њену безбедност. Треба имати у виду да Британија са правом доживљава Краљевину Југославију као део „санитарног кордона у источној Европи“. Југославија се у овом периоду није посматрала као потенцијални или стални савезник СССР, а Београд није чак ни одржавао редовне дипломатске односе са Москвом. Са друге стране, Југославија је могла да послужи у потенцијалном обуздавању поновног раста Немачке.

Британија није подржавала француски безбедоносни систем у источној и југоисточној Европи чак и док је он функционисао двадесетих и почетком тридесетих година. Са друге стране, у Лондону су имали разумевања за изглађивање односа Југославије са Италијом током друге половине тридесетих и чак њено приближавање Немачкој у истом периоду. Приликом избијања Другог светског рата, Британија има разумевање за неутралност Југославије, што није био случај када се она приближава могућности извесног споразума са силама Осовине оличеном у потпису од 25. марта 1941. године. Рушење споразума о Тројном пакту од 27. марта је примљено, али и припремано делом у самој Британији. Пропаст Југославије Британија није ни могла да спречи иако су многи очекивали њену већу помоћ.

Током Другог светског рата Британија и Југославија су биле савезнице, тачније Лондон се нашао у процепу између два антифашистичка покрета Југословена. После Другог светског рата, због увођења социјалистичког друштвено-економског поретка у Југославији, долази до извесног захлађења односа две земље. Међутим, у време сукоба Тита са Стаљином, дошло је до појачавања веза. Током следећих деценија односи званичног Лондона и Београда су били прожети различитим фазама развијања сарадње. После Суецке кризе 1956. године Велика Британија прави тешњу сарадњу у међународним односима са политиком САД. Захваљујући томе Лондон успева да преброди кризу произашлу из редефинисања стварне позиције Британије у свету услед губитка свог колонијалног царства и извесног заостајања у економском расту.

Британски однос према српском питању се поново могао сагледати у тренуцима развоја југословенске кризе деведесетих година. У време Мејџорове администрације Британија је видела поновно јачање уједињене Немачке и заједно са Француском се трудила да ограничи тај утицај. Међутим, упоредо са јачањем улоге САД, Британија све више у југословенској кризи преузима утицај и политику САД, што значи све лошије по српски фактор. У време Блерове администрације преузимање политике САД и лош однос према

Србима доживљава врхунац. У следећем периоду је тешко очекивати нову, креативну и Србима посебно наклоњену политику Велике Британије, али свакако да ти односи могу да се подигну на нешто виши ниво.

САД су свој однос према Србима могле посебно да развију тек у периоду око Другог светског рата, мада су међусобни додири били остварени још од XIX века. Велики број Срба настанио се у САД, а већ у Првом светском рату долази до савезништва, што се поновило и у Другом светском рату. Истина, за време оба рата савезништва су стечена индиректно (дакле не директним склапањем савезништва Срба са САД). У време сукоба Југосалавије са СССР и Коминформом, САД су појачале своју економску помоћ Београду. Током постојања СФР Југославије било је веома тешко разликовати америчку политику посебно према Србима у односу на остале југословенске народе.

У време развоја југословенске кризе, тачније током њеног целокупног постојања, САД нису показале посебно разумевање и наклоности према Србији. Напротив, у више случајева су показале ненаклоњеност, тачније чак непријатељство према српским елементарним интересима. У неколико наврата, САД су директно оружано деловале против Срба, укључујући и Нато агресију на СР Југославију 1999. године. САД су одиграле важну улогу у нестанку Републике Српске крајине, заправо вршиле су притисак по питању умањења Дејтоном загарантованих ингеренција Републике Српске. Поред тога САД су показале максималну подршку сепаратизму Ђукановића и отцепљењу Црне Горе. Америка је иницијатор и главни промотер косовске независности. При свему томе мало се обазире на бројну српску мањину у Америци. Све наведено је довело до пада популарности Америке међу Србима. Чини се чак и да је америчка наклоност према босанским муслиманима и Албанцима прожета делом и њиховим лошим ставом према Србима у целини. САД и Британија су за остваривање својих мрачних намера према српском народу створиле систем „унутрашње мреже“, - односно пете колоне у српским земљама, коју чини значајан део медија под финансијском и уређивачком контролом Америке и Британије, бројне Невладине организације и чак поједине политичке странке, од којих су неке успеле да постану и парламентарне, потом „независни експерти“, фондације и др. Та колонијална спрега, усмеравана и диригована споља, у крајњој линији треба да помогне и оправда распарчавање и окупацију српских земаља, сатанизацију српског народа и сваке његове државотворне идеје.

Отуда је однос англо-америчке политике према српском народу двојак. Са једне стране, у питању је однос према шачици добро распоређених плаћеника који заједно са различитим експозитурима и облицима обавештајних структура ове две силе, треба изнутра да помогну и дају логистичку подршку окупацији Србије и њеној маргинализацији. У те сврхе се ствара колонијална елита, односно слој подобних

појединаца који постављени и контролисани споља треба да представљају супституте елите која је контролисана од стране англо-американаца и која постоји да би се српски народ лакше држао у покорности. Са друге стране, створила се српска елита која на основу чињенице да се сама својим квалитетима изборила за ту позицију у исто време представља могућност еманципације Срба и њихове праве и од странаца тешко контролисане независности и државотворности. Насупрот томе, у односу према широким слојевима српског народа Американци не крију своје лоше намере, мада захваљујући контроли значајног дела медија у српским земљама та слика увек изгледа улепшана. Укупна намера Англо-америчке политике је разбијање српског државотворног простора на низ мањих и од страних центара контролисаних земаља, које су чак и међусобно завађене (пример Ђукановићеве квази државе). Србија би, по њиховим намерама, могла да има размере Београдског пашалука и у идеалном случају да буде окупирана и под вишеструким тапијама.

Овде је веома значајно да раздвојимо феномен културног деловања америкализма у свету који има важан утицај на део српског становништва а нарочито на део елите која је под значајним утицајем мондијализма. Управо овај део елите, па и становништва у целини, претходно је створен или је макар створен низ предуслова за његово стварање, управо на основу вишедеценијског деловања титоистичке концепције у СФРЈ која је у бити анационална и чак антисрпска. Отуда је веома важно да се у оквиру шире српске елите заснује јавни научни дијалог о многим питањима из области историје, нарочито савремене, о важним економским питањима. Алтернатива је да се мондијалистички концепт, који се у основи сукобљава са елементарним итнересима ширих маса становништва, фаворизује и спроводи у пракси, те некритички препоручује у медијима.

Српска елита је добрим делом у својој вишедимензиалној кризи, па је криза у којој се налази српски народ, пре свега криза његове елите. Нуклеус данашње српске елите је створен у време титоизма, понајвише на анационалном и чак антисрпском обрасцу и негативној селекцији. Отуда значајан део ове елите и није био у стању да се ухвати у коштац са многим социјалним, економским и државотворним питањима која су остала отворена током осамдесетих и почетком деведесетих година XX века. Известан део овог слоја друштва се управо због своје анационалности приклонио мондијалистичком концепту, где је добио своје нове спонзоре и заштитнике на сличном идеолошком обрасцу. Постојање саме елите мора бити оправдано резултатима које она може да ствара у конкуренцији, која је у исто време и интернационална. Проблем колонијалне елите је што она, због начина како је постављена и регрутована (негативном селекцијом и колонијалним приступом), није у стању да представља реалан и општепризнат квалитет. Разлог томе је што је постављена од странаца да им служи у њиховим плановима који су у суштини уперени против интереса српског народа. Отуда је јавни дијалог за који је стварно заинтересовано шире јавно мњење минимум за остваривање додира јавности са неким од кључних проблема српског народа.

Двадесети век је донео највеће непоштовање људске личности и људског живота. Масовно затварање људи, доведених на ивицу биолошке егзистенције, имало је и сврху поништавања њихове личности као увода у физичку елиминацију. Ово искуство припада и нашем колективном сећању – од аустроугарских логора у Првом светском рату за српске војнике и цивиле, преко Сајмишта, Бањице, нацистичких концентрационих логора, Јасеновца, до Голог отока и затвора и логора отвараних током ратова 1990. У њима је приватно, интимно, жртвовано или сасвим укинуто. Еманципација појединца и заштита људских права не може бити само декларативна платформа за много шире, пре свега политичко деловање бројних НВО на српским просторима, већ свеопште прихваћена аксиолошка вредност на читавом Балкану, као што је то претходно већ постигнуто у највећем делу Европе. Дијалог и међусобно поштоивање интереса народа југоисточне Европе како у међусобној суседској интеракцији, тако и у односима са великим силама, један је од важних предуслова садашњег и будућег мира и просперитета ових простора.

(Закључно разматрање књиге "Српски народ и велике силе - културно историјски процеси")

Фусноте

1 Приближно 1890. године, пошто је то био вишегодишњи процес.[^]